

POLITICKÉ VEDY / POLITICAL SCIENCES

Časopis pre politológiu, najnovšie dejiny, medzinárodné vzťahy, bezpečnostné štúdiá / Journal for Political Sciences, Modern History, International Relations, security studies

URL časopisu / URL of the journal: <http://www.politickevedy.fpvmv.umb.sk>

Autor(i) / Author(s): Peter Plenta
Článok / Article: Recenzia na knihu: Energetická politika v rozšírenej Európskej únii
Vydavateľ / Publisher: Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov – UMB Banská Bystrica / Faculty of Political Sciences and International Relations – UMB Banská Bystrica

Odporúčaná forma citácie článku / Recommended form for quotation of the article:

PLENTA, P. 2014. Recenzia na knihu: Energetická politika v rozšírenej Európskej únii. In *Politické vedy*. [online]. Roč. 17, č. 1, 2014. ISSN 1335 – 2741, s. 194-199. Dostupné na internete:

<http://www.politickevedy.fpvmv.umb.sk/userfiles/file/1_2014/PLENTA.pdf>.

Poskytnutím svojho príspevku autor(i) súhlasil(i) so zverejnením článku na internetovej stránke časopisu *Politické vedy*. Vydavateľ získal súhlas autora / autorov s publikovaním a distribúciou príspevku v tlačenej i online verzii. V prípade záujmu publikovať článok alebo jeho časť v online i tlačenej podobe, kontaktujte redakčnú radu časopisu: politicke.vedy@umb.sk.

By submitting their contribution the author(s) agreed with the publication of the article on the online page of the journal. The publisher was given the author's / authors' permission to publish and distribute the contribution both in printed and online form. Regarding the interest to publish the article or its part in online or printed form, please contact the editorial board of the journal: politicke.vedy@umb.sk.

RECENZIA NA KNIHU: ENERGETICKÁ POLITIKA V ROZŠÍRENEJ EURÓPSKEJ ÚNII

BOOK REVIEW: ENERGY POLICY IN THE ENLARGED EUROPEAN UNION

Peter Plenta*

MIŠÍK, M.: *Energetická politika v rozšírenej Európskej únii. Roly a preferencie Českej republiky, Poľska a Slovenska.* Praha : Ústav mezinárodních vztahů, 2013. 205 s. ISBN 978-80-87558-13-3.

Energetika sa stala jednou z kľúčových priorít nielen národných štátov, ale aj európskych inštitúcií a medzivládnych zoskupení, vrátane Vyšehradskej štvorky. O význame energetickej politiky sme sa mohli presvedčiť na „vlastnej koži“ už počas prístupových vyjednávaní do Európskej únie, v ktorých sa Slovensko zaviazalo odstaviť bloky jadrovej elektrárne Jaslovské Bohunice, či počas plynových kríz v rokoch 2006 a 2009. Okrem toho sa v našom najbližšom susedstve stali ceny a dodávky energetických surovín nástrojom najvyššej politiky a nátlaku na národné vlády. Aj z týchto dôvodov je potrebné oceniť recenzovanú publikáciu, ktorá sa tejto téme venuje zo stredoeurópskej perspektívy.

Kniha **Matúša Mišika**, odborného asistenta na Katedre politológie Univerzity Komenského, predstavuje jeden z pokusov o analýzu energetickej politiky Európskej politiky, pričom kladie dôraz najmä na pozície Českej republiky, Poľska a Slovenska. Kniha má „ambíciu prispieť k poznaniu energetickej politiky v rámci EÚ a analyzovať jej vývoj pred a po tzv. rozšírení v rokoch 2004 a 2007 ako aj skúmať preferencie nových členov EÚ v oblasti energetiky“ (s. 7). Hlavným zámerom je analyzovať (ne)ochotu stredoeurópskych štátov vzdať sa niektorých kompetencií v tejto oblasti v prospech Európskej únie. Ako sám autor priznáva, základom pre publikáciu bola jeho dizertačná práca. To ovplyvnilo

* Peter Plenta, PhD. pôsobí ako odborný asistent a výskumný asistent na Katedre politológie, Filozofická fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave, Gondova 2, 814 99 Bratislava, Slovenská republika, peter.plenta@gmail.com.

knihu dvomi spôsobmi. Prvým a výrazne pozitívnym je, že autor sa energetike venuje dlhodobo, čo sa prejavuje po odbornej stránke ako aj na záveroch, ktoré sú podložené reálnym výskum. Na druhej strane sa však objavujú aj určité nedostatky, ku ktorým sa vrátim na záver recenzie.

Knih je rozdelená do piatich častí. Prvou je úvod, ktorý okrem iného ponúka „nahliadnutie“ do autorových motívov pre napísanie knihy a stručný prehľad literatúry. Autor vychádza z dvoch predpokladov. Podľa prvého štáty podporujú prehlbovanie integrácie v energetike v tých oblastiach, v ktorých sú podľa rozhodujúcich aktérov zraniteľné a nedokážu vzniknuté problémy vyriešiť samostatne. V takom prípade predstavuje ďalšia integrácia spôsob, ako zraniteľnosť vyrovnáť. Naopak, ak rozhodujúci aktéri považujú štát za dostatočne silný, odmietajú prehlbovanie integrácie.

Druhú časť publikácie tvorí analytický a metodologický rámec. Úvodnú časť kapitoly ponúka prehľad literatúry venujúci sa vysvetleniam formovania preferencií a vplyvu štrukturálnych, inštitucionálnych a ideových faktorov. Ďalšia časť kapitoly sa venuje formovaniu rolí tak, ako ich vnímajú rozhodovatelia. Jedným zo základných teoretických východísk autora je uplatnenie „teórie rolí,“ ktorá zachytáva schopnosti a obmedzenia štátov tak, ako ich vnímajú elity. Preferencie autor definuje ako postoje členského štátu k stanoveným alebo navrhovaným politikám, a operacionalizuje ich ako stanovisko k politikám vyjadrené na úrovni Európskej únie. Záver kapitoly tvorí výskumný dizajn, v ktorom za zmienku stojí najmä to, že závery práce sa opierajú o „52 pološtruktúrovaných rozhovorov s rozhodovateľmi, ako aj národnými expertmi na domácej úrovni, ale aj na stálych zastupiteľstvách pre EÚ“ (s. 175). Hoci sa v súčasnosti dostávajú do popredia skôr kvantitatívne metódy, výskum založený na niekoľkých desiatkach rozhovorov treba oceniť. Každý, kto niečo podobné absolvoval vie, koľko času, námahy, energie a zvyčajne aj peňazí taký výskum stojí. Na druhej strane autor síce uvádza, že využíva kvalitatívne aj kvantitatívne metódy, ako aj metódy, ktoré analyzujú teórie rolí, avšak vo zvyšku práce sa k nim už výraznejšie nedostáva a zameriava sa na analýzu rozhovorov.

V tretej kapitole s názvom Energetika v Európskej únii a nových členských štátoch sa dostávame k samotnej energetike. Začiatok tvorí prehľad politiky EÚ v oblasti energetiky, pričom autor rozdeľuje kapitolu na obdobie pred východným rozšírením, prístupové rokovania stredo- a východoeurópskych štátov a zmeny po východnom rozšírení. Energetika sa na úrovni európskych spoločenstiev a EÚ rozvíjala len pomaly a nestala sa harmonizovanou politikou napriek tomu, že zohrávala významnú úlohu pri vzniku európskych

spoločenstiev. Postkomunistické štáty priniesli dôraz na zvýšenie energetickej bezpečnosti a externé energetické vzťahy, ako aj svoje dedičstvo energetickej závislosti na Rusku. Kapitola pokračuje analýzou plynových kríz v rokoch 2006 a 2009, ktoré obmedzili, respektíve zastavili dodávky plynu z Ruska cez Ukrajinu pre niektoré európske krajiny. *„Európska komisia sa v období po prvej plynovej kríze v roku 2006 postupne stala aktívnym, hoci opatrným iniciátorom návrhov na zvýšenie energetickej bezpečnosti, ako aj úpravy vzťahov s tretími krajinami v oblasti energetiky“* (s. 101). Najmä kríza z roku 2009 bola impulzom pre ďalší rozvoj energetickej politiky pre viaceré členské štáty, ako aj na úrovni EÚ. Dôležitou novinkou bolo „pravidlo N-1,“ podľa ktorého má členská krajina povinnosť zaistiť dodávky zemného plynu aj v prípade, ak ich hlavná infraštruktúra nie je schopná zabezpečiť. Toto pravidlo predpokladá rozvoj vzájomného prepojenia medzi členskými štátmi a diverzifikáciu zdrojov a prepravných trás. Energetika sa dostala aj do Lisabonskej zmluvy, ktorá stanovuje štyri hlavné ciele politiky EÚ v oblasti energetiky: 1) zabezpečiť fungovanie trhu v oblasti energetiky; 2) zabezpečiť bezpečnosť dodávok energie; 3) zabezpečiť energetickú efektívnosť, úsporu a vývoj nových a obnoviteľných zdrojov energie; 4) podporovať prepojenie energetických sietí.

Druhá časť kapitoly je zameraná na energetické politiky Českej republiky, Poľska a Slovenska a ich špecifiká. *„Všetky tri krajiny sa museli vyrovnat' nielen so závislosťou od ruských dodávok, ale aj s problémom jednosmernej prepravnej sústavy“* (s.109). Krajiny majú rôznu štruktúru energetického mixu a odlišujú sa predovšetkým v zastúpení zimného plynu na celkovej spotrebe energie, ako aj v miere závislosti od dovozu zemného plynu z Ruska. Slovensko a Česká republika mali tiež problémy s jadrovými elektrárnami počas prístupových rokovaní, pre Poľsko bola kľúčová otázka uhlia. Zatiaľ čo Česká republika diverzifikovala dodávky energetických surovín už počas 90. rokov a Poľsko začalo byť v tejto oblasti aktívne v neskorších rokoch, Slovensko podobné kroky nepodniklo. *„V období pred krízou 2009 bolo Slovensko veľmi pasívne v oblasti diverzifikácie a aktívne nepristúpilo k navrhovaným projektom“* (s. 122). Záver kapitoly sa venuje spolupráci na regionálnej úrovni medzi krajinami Vyšehradskej skupiny. Až do roku 2008 spolupráca v tejto oblasti prakticky neexistovala. *„Plynová kríza v roku 2009 znamenala zlomový bod, ktorý výrazne zvýšil záujem o tému energetickej bezpečnosti medzi krajinami V4 a po ktorom sa zintenzívnila spolupráca v tejto oblasti v rámci skupiny“* (s. 128-129). Jedným z najvýraznejších príkladov spolupráce je plánované vybudovanie severojužného prepojenia medzi poľským a chorvátskym LNG

terminálom. Kapitola je zameraná najmä na jadrovú energetiku, pre jej dôležitosť počas prístupových rokovaní a zemný plyn, vzhľadom na jeho špecifiká, najmä pri dodávkach. Vďaka dobrej štruktúre a orientácii autora v téme ponúka táto časť kvalitnú prehľadovú kapitolu o vývoji energetiky na úrovni Európskej únie a krajín Vyšehradskej štvorky.

Štvrtú časť knihy tvorí kapitola zameraná na Roly a preferencie Českej republiky, Poľska a Slovenska v EÚ. Autor identifikuje dve roly - „slabý vyjednávač“ a „nezávislý“ - na základe toho, ako vnímajú rozhodovatelia svoje štáty v jednotlivých oblastiach. *„Obe roly majú rovnaký záujem - zvýšiť energetickú bezpečnosť, hoci k tomuto cieľu prístupujú z opačných strán. Tieto roly určujú výslednú podobu preferencií, ktoré skúmané krajiny presadzujú na úrovni EÚ v oblasti energetiky“* (s. 137). Na základe vnímania autor priraduje tieto hodnoty k piatim preferenciám energetickej politiky: 1) podpora vytvorenia spoločnej energetickej politiky EÚ a potreba vzniku externej dimenzie; 2) snaha zlepšiť diverzifikáciu trás a zdrojov energetických surovín; 3) zavedenie solidarity aj v energetike. V týchto troch dimenziách sa Slovensko, Poľsko a Česká republika ocitli v pozícii „slabého vyjednávača“ a preto podporujú prehlbovanie integrácie. Všetky tri štáty podporujú vznik a rozvoj spoločnej energetickej politiky EÚ a predovšetkým jej externej dimenzie, podporujú aj zlepšenie prepojenia medzi členskými krajinami a diverzifikáciu dodávateľov, zdrojov a trás energetických surovín. V oblastiach 4) zloženie energetického mixu a 5) prekročenie určitých limitov v oblasti liberalizácie vnútorného energetického trhu sa krajiny identifikujú ako „nezávislí“ a preto podľa autora nesúhlasia s prehlbovaním integrácie. Všetky tri krajiny *„ČR, Poľsko a Slovensko presadzujú na úrovni EÚ rovnaké preferencie v oblasti energetiky, hoci majú rôzne materiálne charakteristiky. Tento rozdiel vysvetľuje zhodným vnímaním schopností a obmedzení štátov zo strany ich reprezentantov“* (s. 137). Štvrtá kapitola, najmä vďaka tomu, že sa opiera o analýzu uskutočnených rozhovorov, je najlepšou časťou publikácie. Nielen kvôli jej pridanej hodnote, ale aj kvôli celkovej zaujímavosti. Vďaka tomu sú napríklad oveľa zrejmejšie rozdiely medzi oficiálnymi dokumentmi či vyhláseniami politikov a realitou. Pre ilustráciu uvádzam jeden z použitých výrokov, vzťahujúci sa k plynovým krízam: *„Ani v Kyjeve, ani v Moskve, nikoho nedojímali reči o slovenských alebo bulharských obyvateľoch, lebo ruský človek je zvyknutý mrznúť celý rok“* (s. 142-143). Záverečnú časť knihy tvorí stručný záver, ktorý zhrňuje hlavné zistenia.

Hoci v recenzovanej publikácii výrazne prevažujú pozitíva nad negatívami, kniha sa nevyhla niekoľkým nedostatkom. Autor sám priznáva, že publikácia

vychádza z jeho dizertačnej práce, čo sa občas prejavuje prílišnou „akademickosťou,“ ktorá však nie je vždy žiaduca aj v odbornej publikácii. Niekedy príliš veľa definícií a snaha o čo najväčšiu vedeckú presnosť zneprehľadňuje text. Teoretická časť tvorí až tretinu textu, a osoby so zámerom dozvedieť sa viac o energetike zrejme nenadchne, hoci môže byť zaujímavá pre niekoho, kto sa zaujíma o teóriu rolí a tvorbu preferencií. V úvode nie je úplne zrejmy ani zmysel podkapitoly „očakávaní pred východným rozšírením“ (s. 15-19), ktorá sa prakticky v ničom netýka zvyšku práce či argumentácie autora. To, že autor vychádzal zo svojej predchádzajúcej práce, sa občas prejaví aj v plynulosti textu, keď sú opakovane napísané tie isté myšlienky či vety, respektíve autor sa dodatočne vracia k otázkam, ktoré už uzavrel v predchádzajúcich častiach.

Druhá časť výhrad sa týka obsahových nedostatkov. Tým prvým je zdôvodnenie výberu krajín. Hoci zameranie na stredoeurópsky región je zrejmy, absencia Maďarska v časti analyzujúcej preferencie a roly v kontexte zvyšných troch krajín už taká jasná nie je. O zdôvodnení autora, že Maďarsko sa výraznejšie venuje energetike až v posledných rokoch, by sa dalo polemizovať. Navyše, v ostatných častiach textu, ktoré sa venujú plynovým krízam a spolupráci na regionálnej úrovni, sa autor Maďarsku tak či tak venuje. Ďalšia pripomienka sa týka zmienok o projekte Nabucco. Vzhľadom na to, že kniha vyšla v roku 2013, kedy je tento projekt mŕtvy, hoci nie myšlienka na zdroje surovín z kaspickej oblasti dovážaných do Európy, pôsobia tieto odkazy neaktuálne. Posledná výhrada sa týka absencie čo i len zmienky o „regionálnom trhu so zemným plynom“ medzi krajinami V4, ku ktorému už vznikli inštitúcie, časový plán a snaha o vzájomné prepojenia je motivovaná aj jeho vznikom. Či sa stane skutočnosťou je, pochopiteľne, otázkou budúcnosti, ale považujem to rozhodne za dôležitejšiu tému, ako napríklad spomínaný projekt Nabucco.

Uvedené nedostatky však nepovažujem za také, ktoré by zásadnejším spôsobom spochybňovali zistenia a aktuálnosť publikácie. Jej prínos by som rozdelil na tri časti. Prvá časť prináša zameranie na príčiny rozhodovania aktérov a štátov aj v otázke energetiky, a ponúka teoretický návod ako k týmto rozhodnutiam pristupovať. Druhá časť ponúka výborný prehľad vývoja a zmien energetickej politiky na úrovni EÚ a krajín V4 a spôsob, akým nové členské štáty ovplyvnili energetickú politiku Európskej únie. Záverečná časť je najvýraznejším prínosom, pričom sa prejavuje potenciál uskutočnených rozhovorov a kapitola je tak nabitá informáciami, ktoré nevychádzajú len z

oficiálnych dokumentov, ale sú získané priamo od osôb, ktoré sa spolupodieľali na rozhodovaní. Napriek určitým nedostatkom kniha patrí k tomu najlepšiemu čo v oblasti energetiky vyšlo, aspoň v stredoeurópskom kontexte.